

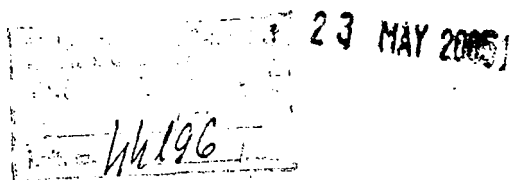
Știri interesând istoria medicinei
românești din volumele I-III ale
revistei „Wiener medizinische
Wochenschrift“ (1851-1853)

DOCTORAT IN MEDICINA ȘI CHIRURGIE
PREZENTATĂ ȘI SUSȚINUTĂ IN ZIUA DE 22 MAI 1936.

DE

Dr. CSALLNER FELIX

1 9 3 6

UNIVERSITATEA „REGELE FERDINAND I.“ DIN CLUJ
FACULTATEA DE MEDICINĂ

Decan : Prof. Dr. D. MICHAÏL

Profesori :

Clinica stomatologică	D=1	Dr.	Aleman I.
Bacteriologie	"	"	Baroni V.
Istoria medicinei	"	"	Bologa V.
Patologia generală și experimentală	"	"	Botez A. M.
Clinica oto-rino-laringologică	"	"	Buzoianu Gh.
Istologia și embriologia umană	"	"	Drăgoi I.
Fiziologia umană (supl.)	"	"	Drăgoi I.
Semiologia medicală	"	"	Goia I.
Clinica ginecologică și obstetricală	"	"	Grigoriu C.
Clinica medicală	"	"	Hațieganu I.
Medicina legală	"	"	Kernbach M.
Clinica oftalmologică	"	"	Michail D.
Clinica neurologică	"	"	Minca I.
Igiena și igiena socială	"	"	Moldovan I.
Radiologia medicală	"	"	Negru D.
Anatomia descriptivă și topografică	"	"	Papilian V.
Clinica chirurgicală }	"	"	Pop A.
Medicina operatorie }	"	"	Popoviciu Gh.
Clinica infantilă	"	"	Popoviciu Gh.
Farmacologia și farmacognozia (supl.)	"	"	Sturza M.
Balneologie	"	"	Tătaru C.
Clinica dermato-venerică	"	"	Țeposu E.
Clinica urologică	"	"	Thomas P.
Chimia biologică	"	"	Urechia C. I.
Clinica psihiatrică	"	"	Vasiliiu T.
Anatomia patologică	"	"	

JURIUL DE PROMOȚIUNE:

Președinte: D=1 Prof. Dr. V. Bologa

Membrii : { " " " V. Papilian
 " " " D. Michail
 " " " V. Baroni
 " " " A. M. Botez

Supleant : " Doc. Dr. P. Vancea

Introducere.

Materialul informativ asupra medicinei în România în prima jumătate a veacului trecut, care se găsește în lucrările fundamentale ale medico-istoricilor români, *Grăiniceanu, Gomoiu, G. Z. Petrescu, Samarian, Bologa* etc. se bazează în primul rând pe documente oficiale din archive. Descrieri contimporane, datorite unor medici, sânt foarte rare. Ele sânt însă de cea mai mare importanță *pentru alcătuirea unei istorii mai vii a medicinei în țările noastre.* Pentru a umple această lacună se cercetează acuma sistematic în Institutul de Istoria Medicinei din Cluj, publicațiile străine contemporane, extrăgându-se din ele toate informațiile privitoare la Muntenia și Moldova.

În Austria legăturile cu Principatele Dunărene fiind foarte vii, interesul pentru tot cecece se petrecea dincolo de Carpați era foarte mare. În consecință ne puteam aștepta să găsim în revistele medicale Vieneze multe și interesante știri. Deaceea domnul profesor Bologa mi a dat însărcinarea de a căuta sistematic în „Wiener medizinische Wochenschrift“ materialul informativ de importanță pentru noi. Știrile găsite de mine au fost într'adevăr atât de multe, încât am fost silit de a mă limita la extragerea lor numai din volumele I—III (1851—1853), semnalând materialul din volumele următoare altor cercetători.

După cum rezultă din cele ce urmează, am găsit în ele pe lângă câteva articole originale ale unor autori medicali bucureșteni și ieșeni, necunoscute până acuma în bibliografia medicală românească, și o seamă de corespondențe militar-sanitare în legătură cu operațiunile ruso-turce, dealungul Dunării, *cari îmi par că au nu numai o valoare medico-istorică ci și pentru istoria militară la noi.* Prin faptul că ele vin din amândouă taberile, ele se întregesc și ne permit să reconstruim un tablou destul de fidel al stărilor sanitare din zona de operație a celor două armate în luptă.

UNIVERSITATEA

Știri interesând istoria medicinei românești din volumele I—III ale revistei „Wiener medizinische Wochenschrift“ (1851—1853).

I.

O comunicare științifică a doctorului Iuliu Baraș la societatea medicilor din Viena.

K. u. K. Gesellschaft der Ärzte: Sedința generală din 15 Aprilie 1851 sub președinția profesorului Rokitsky. Extras din procesul verbal, Wiener med. Wochenschrift, vol. I., pag. 57.

Doctorul Baraș din București a citit o comunicare asupra inoculării cu limfa variolică. A arătat că în județul Craiovei, care are 155.000 de locuitori, a vaccinat în decurs de 3 ani 14.000 de indivizi. Substanța pentru inoculare, transmisă dela un copil la altul, cu punctul de plecare dela un singur copil, dă încă tot pustule frumoase, ceea ce dovedește, că în urma pasajului prin multe organisme nu-și pierde calitățile originale. În consecință, plângerile asupra diminuării puterii de apărare a limfei trebuie să-și aibă cauzele în alte direcții. (Faptul, că vaccinarea directă dintr'o pustulă dela vacă dă alte fenomene și că decursul obișnuit devine manifest abia după pasagiu prin mai multe organisme umane, precum și împrejurarea asupra căreia autorul va mai reveni, că după inoculare cu limfă variolică decursul devine atenuat după pasagiul prin mai multe organisme, ar pleda totuși pentru aceasta părere. Nu am putea altfel înțelege, cum la limfă identică s'ar putea ivi o reacțiune diferită atât în ceea ce privește durata ei, cât și intensitatea. Nota referentului). La febra intermitentă

endemică autorul a observat adesea, cum din febra iritativă se dezvoltă adesea una intermitentă. La copii discrazici și herpetici decursul și forma pustulei erau profund modificate (ar fi timpul ca la un congres al alo și homeopaților să se lămurească odată noțiunea de constituție herpetică. Putem afirma din capul locului, că nu ar fi un congres de pace. Nota referentului).

În anul 1847 a bântuit în acea regiune o epidemie de variolă intensă, în urma căreia s'au prăpădit foarte mulți. În împrejurările acestea autorul nu a îndrăsnit să inoculeze vaccina, deoarece din experiențele proprii și ale altora știa prea bine, că aceasta nu ajută nimic în timpul epidemiei, ci dinpotrivă ar atrage variola ca un parafulger. Urmând exemplul Armenilor din Turcia, cari fac pe obraz cu puroi variolic patru scarificații în formă de cruce, el s'a hotărât să facă experiențe cu această substanță. Cea dintâiu a făcut-o pe sine însuși. Abia în ziua a zecea a apărut o febră iritativă nu prea intensă, care a durat numai câteva zile. (Păcat că domnul autor nu a arătat și cicatricile rămase. Nota referentului). În felul acesta a inoculat 1850 indivizi; decursul a fost foarte favorabil, deoarece în total au murit numai 32, aproximativ $1\frac{3}{4}\%$.

La cei vaccinați mai înainte se dezvoltău numai la locul scarificații pustule variolice, la cei nevaccinați însă uneori pe întregul corp. La cei dintâiu întreg decursul a fost atenuat și fără nici-o primejdie; febra iritativă nu se ivia decât în ziua a 10-a sau 11-a. Autorul a împărțit pe cei inoculați în 4 categorii: rezultat foarte bun, bun, mediocru și rău. De remarcat este faptul adesea observat că indivizii inoculați cu variolă nu erau capabili să infecteze prin contact pe cei neinoculați. (Nu avem probe contrarii, totuși ne îndoim, deoarece indivizii inoculați cu vaccină, cari se îmbolnăvesc mai târziu de variola modificată, sunt în stare să transmită la cei neinoculați variola confluentă în formă de tot gravă. Nota referentului).

Din toate acestea autorul ajunge la următoarele concluzii:

1. La cei vaccinați variolizarea nu produce nici-o primejdie.
2. La cei nevaccinați primejdia nu este mare.
3. Pentru a se obține o imunizare sigură ar fi important să se facă după 2—3 ani după vaccinare și o variolizare. Deoarece acest procedeu e neprimejdios el ar trebui să se prescrie prin lege. (La acestea trebuie să observăm, că nici măcar o variolă adevărată nu fește întotdeauna de o a doua infecție. Nota referentului).

Câteva comentarii :

1. Comunicarea aceasta a vertitului medic Bucureștean, doctor Iuliu Baraș nu a fost cunoscută în bibliografia medicală românească, Baraș era foarte bine cunoscut ca autor medical în cercurile savante franceze, dar mai ales în cele germane. Faptul că i-a fost admisă comunicarea la cea mai importantă societate științifică din Austria denotă cât de mult era el apreciat în străinătate. Această comunicare, în care vorbește despre experiențele sale, făcute pe seară întânsă în Oltenia, este o contribuție valoroasă pentru istoria profilaxiei antivariolice la noi.

2. Este interesant faptul, că după mai bine de 50 de ani dela introducerea vaccinației Jenneriene în Principate, Baraș aplică simultan și variolizația, care în țările locuite de Români era cunoscută din timpuri îndepărtate.

3. Unele noțiuni de patologie din comunicarea lui Baraș sunt greu de înțeles pentru medicul modern, deoarece ele reflectează particularități ale concepției umorale din acele vremuri, pentru care astăzi găsim cu greu un echivalent. În ceea ce privește noțiunea de „constituția herpetică” rezultă chiar din notele critice ale referentului, că ea nu era fixată nici chiar în vremurile acelea.

Un alt articol științific al doctorului Iuliu Baraș.

„Erfahrungen über die Löserdürre”. (Auszug aus einem in der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften am 8. Mai gehaltenen Vortrage: Über die Klimatisch-medizinischen Verhältnisse in der Walachei).

Wiener med. Wochenschr. No. 8 și 9. vol. I. pag. 113—116 și 152—154.

Rezumat :

Înainte de a descrie aceasta boala (ciuma bovină) într'un mod mai minuțios, autorul face generalități și spune că ar fi găsit boala aceasta mai întâiu în ținuturile apropiate de Moldova de unde s'a generalizat în întreagă Muntenia în anul 1847. (Primele cazuri s'au constatat la Băilești unde în decursul epizootiei — în câteva luni — sau îmbolnăvit 4500 de vite, dintre cari 1500 au murit).

Sublinează, că totul ce va urma este rezultatul constatărilor sale proprii. „Löserdürre” sau „pestis bovila” e o boală infecțioasă, care se transmite prin contact sau cu animalul bolnav sau cu dejecțiile sale. Vântul și apa sunt căi de infecție. Omul care însuși nu se îmbolnăvește, poate să devină transmitătorul ei. Incubația durează 3—14 zile. Și în stadiul acesta de latență animalele sunt contagioase.

Autorul descrie după acestea caracterele boalei, care, cum spune, se aseamănă mult cu febra tifoidă la om. În urma boalei rămâne o imunitate absolută. Chiar vițeii vacilor, cari trecuseră de curând prin boală, prezentau o rezistență mărită fața de infecție, lucru ce se constată și la bivoli, cari rar erau prinși de boală. În regiunea de stepă a Munteniei epidemia era mai gravă. Trece la descrierea anafomo-patologică a stomacului foios, a intestinelor și a vesiceii biliare, a ficatului, a splinei și a plămânilor.

Măsurile luate din partea statului au fost cele mai potrivite pe vremea aceea, însă ignoranța din partea țăranilor lasă multe de dorit. Țăranul, fatalist din timpul Turcilor, e greu de convins de utilitatea măsurilor statului. „Dacă cerul îi ia vitele, el ca om nu poate să se apere.“ Din cauza aceasta autorul a recomandat în toate cazurile vaccinarea antipestoasă.

Pe urmă autorul lămurește vaccinarea, pe care el a introdus-o mai întâiu într'o măsură mai mare. Rezultatul era bun. Animalele vaccinate prezintau după vaccinare niște simptome ale boalei, însă foarte atenuate și epidemia trecea în cel mult 40 zile. Aceste vaccinări s'au făcut prima dată în satul Băilești în 1847, apoi în satele Intorsura și Poiana.

Câteva comentarii:

1. Iarăși trebuie să accentuăm importanța acestui articol ca document medico-istoric românesc. Faptul, că este un extras dintr'o comunicare făcută la Academia de Științe Vienză e o dovadă mai mult pentru aprecierile de care se bucura Baraș în străinătate.

2. Având în vedere faptul că până binișor în mijlocul veacului trecut medicii umani erau obligați să asculte cursuri de medicină veterinară și că în calitatea de medici oficiali ei erau obligați să se ocupe și cu problemele de medicină și igienă veterinară, nu este de mirat, că Baraș, care în vremea aceea era medic sanitar în Craiova, studiază și combate o epizootie. El a fost acela, care a introdus în Muntenia vaccinarea contra pestei bovinei, după cum se pare chiar după un procedeu al său propriu.

III.

Un articol științific al medicului Bucureștean Dr. Moritz Wertheimer.

„*Baccae Daphne Mezerei contra Prosopalgia*“.

Wiener med. Wochenschrift No. 37, Vol. I, pag. 594—595.

Rezumat :

Autorul descrie un caz cu prosopalgie: o femeie de 59 de ani, la care a încercat, după administrarea zadarnică a tuturor medicamentelor, ce s'au recomandat contra acestei afecțiuni dureroase a feții, următoarea rețetă:

9 boabe pulverizate de *Baccae mezerei* 6 drachme de *Spiritus vini digerate* 24 ore.

Cu linctura obținută, făcând fricțiuni de 4 ori zilnic, a produs un „*erisipelum bullosum*“, care tratat dispăre și împreună cu el durerea.

Comentarii :

1. Dr. Wertheimer, bine cunoscut în istoria medicinei românești ca practician și medic de spital în București și ca autor al mai multor lucrări medicale tipărite în limba românească, pare a fi fost destul de apreciat și în străinătate, publicându-i-se acest articol, — necunoscut în bibliografia medicală românească, — într'o revistă Vieneză.

2. Articolul este de cazuistică. Rezultatul asupra afecțiunii nevralgice se poate explica prin efectul revulsiv puternic al extractului de boabe de mezereum (*tulichina*, lemn câinesc). Scoarța acestei plante intens toxice se folosește și în prezent în medicina populară, românească — ca vesicant intens. (Panju.)

Știre personală.

În nrul 26, vol. III. al revistei, la pag. 416, (*Personalnachrichten*) găsim :

În 17 Iunie 1853 a fost promovat ca doctor în Medicină în Viena:
Allinescu Ioan din Iași în Moldova.

Numele acestui medic român nu ne este cunoscut din lucrările medicor-istorice românești.

V.

O serie de informațiuni asupra vieții medicale din Paris de doctorul Iuliu Baraș.

În volumul II (1852) al revistei se găsesc la paginile 9, 29, 44, 125, 341, 417, 486 o serie de scrisori din Paris ale medicului Bucureștean Iuliu Baraș, care în vremea aceea se afla într'o călătorie de studii în capitala Franței. Deoarece aceste

scrisori conțin un material informativ deosebit de interesant și important, domnul profesor Bologa și le-a rezervat pentru o lucrare specială. În consecință nu dăm aici nici rezumatul lor, ci pentru a fi complecți le semnalăm numai.

VI.

O serie de informațiuni anonime despre starea sanitară la Dunărea inferioară în timpul campaniei ruso-turce.

În legătură cu războiul din Crimeea armatele rusești și turcești au operat în regiunile Dunării inferioare. Un corespondent anonim al revistei, care a luat parte ca medic la operațiunile armatei turcești, îi trimite sub titlul „*Von der unteren Donau*” regulat corespondențe sanitare. Corespondențele acestea încep în No. 15, vol. III, din 15 Octombrie 1853. Le redăm în cele ce urmează, ele prezintă un interes deosebit, în traducere completă:

Dela Dunărea inferioară.

1. (Pag. 611—672).

Starea sanitară nu e satisfăcătoare în armata de ocupațiune rusească. În cele 17 lazarete rusești nou clădite, între cari două spitale mai mari, unul chiar în București și celălalt lângă Pruf, încep a secera victime nu numai febra intermitentă, diareea și disenteria, ci chiar și holera. Organizarea acestor spitale e exemplară în ce privește întreținerea și alimentația, cu mulți medici și cu infirmieri excelenți. Contrastul îl fac instituțiunile sanitare turcești, unde e cea mai mare lipsă de medici. Dr. Gaal primise ordin de a se duce dela Șumla la Varna și de a se ocupa cu înființarea spitalelor. Medicii sunt foarte căutași.

2. (Pag. 687—688):

Starea sanitară a trupelor rusești în Muntenia și Moldova e în ultimul timp mai bună, decât chiar a indigenilor în acest anotimp. Predomină însă frigurile intermitente și diareele. Holera o găsim numai ici colea și în formă foarte ușoară. Cele mai mari cifre de bolnavi se găsesc la București, Craiova, Iași și Focșani. Spitalele de aci sunt foarte bine întreținute, ele posed chiar băi de aburi și aprovizionarea lor e ideală. În această țară e un prisos de carne și de pâine. Pentru a preveni urcarea prețurilor s'au stabilit în mod catogoric limitele lor la pâine și la carne. Noi observăm, că cele 13 Carantine ale țării sunt conduse de comisari rusești, afară de acestea, la Turnu-Severin, Calafat și Zimnicea (în fața cu Șiștov), Giurgiu (în fața cu Rusciuc),

Brăila și Galați sunt multe trupe concentrate și aci există cele mai multe cazuri de friguri intermitente și diaree.

Din marele cartier turcesc vă pot da următoarele înștiințări: Trupele turcești aduse din Asia mică suferă foarte mult de pleurezii, pneumonii, diaree și friguri intermitente, mai cu seamă trupele colorate. Trupele din Rumelia, Albania și Macedonia sunt mai sănătoase. Voluntarii și Redifii (miliții) sunt cei mai prost îmbrăcați și insuficient alimentați. Deaceia se îmbolnăvesc și mai mult. Au lipsă de spitale organizate, cu excepție de Varna, Șumla, Vidin și Rusciuc. Când am atras atențiunea lui Omer Pașa asupra acestor împrejurări foarte pri-mejdioase pentru un caz de război, el a tăcut. El nu le ignorează, dar are alte griji mai importante, așa de exemplu cazarea mai bună a trupelor în această țară părăginită și în frigul grozav, care bântue, precum și îmbrăcarea și hrănirea lor. Holera nu a apărut în nici un loc al taberilor turcești. Nu credeți în vești de altă natură.

3. (Pag. 703—704).

Delta, mai ales regiunea dela Cernăvoda și Constanța, este cuibul celor mai multe și grele friguri intermitente de care suferă în timpul acesta foarte mult trupele turcești pe malul drept al Dunării. Cea mai bună înțreținere a trupelor nu ajută, fiindcă atmosfera e purtătoare a materiei de infecție. Sunt locuri, unde fiecare soldat pus la același post ziua, seara sau noaptea se îmbolnăvește de friguri intermitente (de ex. la Rașova, Baltagi, Hârșova) și chiar în interiorul țării, de ex. la Cargelic, Ciardac, Potur etc. Cine cunoaște indiferența soldatului turc bolnav, refuzul său de a lua medicamente, inerția și nostalgia sa, poate să-și dea ușor seamă de disperarea care apucă pe pușinii me-dici militari destoinici, îndată ce se ivesc epidemii și endemii între trupele lor. În Șumla și Varna există spitale relativ bune, altcum lipsește pretutindenea lucrul cel mai important: O cazarmare bună și o îngrijire bună. Gravitatea cazurilor de friguri intermitente a fost baza veștilor cu totul nemotivate că s'ar fi ivit ciuma între trupe. Însă după comunicările cele mai autentice în tot imperiul turcesc nu se găsește nici o urmă a epidemii. Și holera ne-a cruțat până la data de azi (20 Octomvrie), însă mult n'o s'o așteptăm, fiindcă în porturile Dunării din partea stângă s'au găsit deja mai multe cazuri de holera, așa la Ismail și Reni (pe malul rusesc), Galați, Brăila, Călărași și Turnu-Măgurele, locuri unde sunt concentrate multe trupe rusești. Din cauza trecerii graniței pe furiș deși ea e păzită, holera se va transmite și la noi.

4—26 Octombrie (pag. 719).

Dela data corespondenței mele ultime, care va fi ajuns pe drum direct, au avut loc mari concentrări și mișcări ale trupelor și transporturi dela Bosfor, Burgas și Varna. Drumurile de aici la Șumla — centrul militar — sunt rezervate numai pentru soldați. Astfel am posibilitatea a vedea mulți și diferiți bolnavi, fiindcă trupele adunate din toate părțile imperiului otoman se grupează către nord, est și vest. Toate culorile, toate rasele, toate vârstele, chiar toate religiunile sunt adunate claie peste grămadă. Nu este o raritate să găsec în fața cortului meu Albanezi bolnavi, Felachi nostalgici, Rumelioți leneși și indiferenți, Sirieni oțeliți și sălbatici. Costumele lor sunt cele mai diferite. În armata turcească pe lângă creștini și evrei se găsec și mulți renegați. În general caracterul boalelor nu s'a schimbat mult și precum am spus și mai înainte, holera se ivește din ce în ce mai mult prin importarea ei dela malul stâng al Dunării, cu care avem raporturi, în ciuda tuturor măsurilor de izolare hermetică, încât o bună parte din sulfatul meu de chinină am primit-o de acolo.

Primele cazuri de holeră s'au ivit la Carașu—Cernavoda, unde au fost aduse în urma unii schimbări de gardă din Rașova. Carașu este între Constanța și Rașova, care se află pe Dunăre și are legături directe cu Hârșova și Măcin. Cred că nu greșesc presupunând că la toate aceste localități se fac adese treceri clandestine frecvente dela malul celălalt. Unii dintre medici, al căror număr se mărește zilnic prin noi-veniții din Europa, consideră cazurile de holeră sau ca indigestiuni sau ca disenterii biliare, sau ca holeră „sporadică”. Inșă în cazurile studiate de mine la Buiuc-Cainardgi și Cuciuc-Cainardgi (lângă Silistra) nu a fost nici-o îndoială asupra caracterului epidemiei. Din fericire avem zile uscate și calde și aprovizionarea abundentă, mai cu seamă în ce privește orezul și carnea de oaie. Din nenorocire se dă și mult rachiu, pe care credincioșii profetului nu-l refuză, ca și vinul, abuzând de el. Lazaretele au fost instalate pe linia Varna—Șumla, Șumla—Rușciuc și către Silistra în două direcții (Aidoglu, Șabansu) către Jenibazar, Gumbalik, Buiuc și Cuciuc Cainardgi. Din Silistra liniile merg pe Dunăre în jos spre Măcin, dela Rușciuc în sus până la Vidin. Tunurile, munițiile, trainul, instrumentele chirurgicale, cutiile cu medicamente și pansamente ne sosesc regulat pe căile acestea. Nu cred că voiu gresi când la sosirea acestor rânduri, veți avea deja informații despre primele lupte, pe cari toți de aici, din diferite motive, le așteaptă cu nerăbdare, în primul rând

indigenii, cari au mai mult de suferit în urma stărilor actuale. Medicii au toți cai excelenți și se pot deplasa în consecință ușor. Soldele de război, pe cari le primesc ca și ofițerii, le permit un trai bun. Aicea în cartierul general și în toate stațiunile pe care le-am inspectat, spiritul la conducători și la trupă e excelent, ceea ce contribuie mult la o bună stare a sănătății.

5. — 11 Noembrie (pag. 766—767).

Evenimentele războinice au îndreptățit instituirea numeroaselor locuri de prim-ajutor și de depozite de bolnavi, despre cari v'am scris. Lazaretele, ambulanțele și depozitele de bolnavi sunt așa de pline, încât în cele socotite pentru 50 sau 100 de bolnavi se găesc de trei ori mai mulți. Pe lângă holera, care apare tot mai frecventă, frigurile intermitente, disenteria, pneumonia, pleureziile și reumatismul, s'au adăugat încă alte trei rele: febra tifoidă, răniri în toate formele și foamea. Se mai adaugă și frigul.

După scrisoarea mea din 26 a luni trecute m'am întors vesel la cartierul nostru general din Șumla, unde vedeam cum trec transporturi noi de trupe în taberile bine îngrijite de pe malul Dunării, mai mult decât jumătatea din acele trupe venite din Asia și Egipt. Intre ele erau mulți voluntari și milițieni rău îmbrăcați, rău disciplinați și rău hrăniți, aproape toți fără medici. Speram însă într'o vreme bună, temperatură caldă și în transporturile promise de îmbrăcăminte, alimente și de medici din Constantinopole și Varna, de bandage, instrumente și medicamente din Constantinopole. Mai speram chiar și în ocuparea întregii Munteniei, unde în anul 1849, cu bani și cu vorbe bune am putut avea tot ceea ce ne trebuia.

Omer Pașa, acest bărbat deosebit de dotat și-a dat toată silința pentru că toate acestea să se împlinească, dar Cerul pare că vrea altfel. Încă în Rasgrad am constatat că drumurile nu mai sunt practicabile, deoarece pământul, și așa moală, a fost complet desfundat de ploi, zăpezi, furtuni și ape mari. De un transport regulat al marșelor nici nu mai poate fie vorba. Cazarea trupelor în interiorul țării este cu puține excepții mizerabilă. Ne apasă în deosebi lipsa generală a alimentelor bune. Pielea oilor slabe servesc imediat după tăierea lor pentru acoperirea picioarelor goale. Îmbrăcăminte lipsește pretutindenea, chiar și la trupele regulate uniformate. Chiar și în porturile Dunărene, unde legăturile maritime se întind până la Măcin, proviziile devin de pe o zi la alta tot mai puține și tot mai rele. Chiar în Varna mulți soldați, mai ales Egiptenii și Sirienii, mănâncă aproape

numai dovleci fierți în apă. Acolo acest aliment e considerat drept delicată și economie. Furajul, care mai înainte exista în abundență, nu mai e de ajuns. În unele stațiuni trupele suferă de foame și de frig. Spitalele improvizate supraincărcate, câteodată simple gropi săpate în pământ, pline cu oameni mutilați și flămânziți, sunt lipsite de orice, chiar și de îngrijitori, deoarece se știe prea bine, că orientalii nu sunt buni pentru aceste servicii. Spitalele organizate din orașele dunărene trebuie să primească și bolnavi numeroși, cari vin de pe malul stâng. Ele nu sunt în stare să adepstească nici un sfert din ei. Acuma iesă la iveală, că serviciul sanitar este partea cea mai slabă a armatei noastre. În luptele, cari până acuma au fost victorioase pentru noi, nu existau pansamente, nici ambulante bine conduse. Ofițerii și voluntarii repartizați în număr mare în batalioanele noastre, (fiecare batalion are câte 40 străini, artileria chiar $\frac{1}{10}$ din efectiv), fac adesea serviciul umanitar al chirurgilor. Toate la ochi, că numărul răniților e mai mare la trupele unde să găsească mai mulți străini. Orientalii nu vreau să audă nimic despre operații; în consecința ne moare mai mult de jumătate din răniți. Epidemiile, rănilor și apa Dunării, asociate cu foamea, ne-au răpit deja mai mult decât 3000 de soldați; 8000 nu mai fac serviciu din cauza rănilor, îmbolnăvirilor și dispariției. Astfel armata balcanică de aprox. 140,000 de soldați și-a pierdut foarte mult din efectiv în acest scurt timp și sigur are să piardă în săptămânile viitoare încă foarte mult, în modul cel mai mizerabil, dacă nu reușim să intrăm foarte curând în Muntenia și Moldova. Dunărea am găsit-o acoperită cu negură, așa încât dela Turtucaia până la Silistra și Rusciuc abia putem vedea vasele de transport. Drumurile sunt complet desfundate, așa încât de multe ori calul meu cu bagaje nu putea să mă urmeze. Dela Siștov până la Nicopole și Vidin am mers în luntre, care aici sunt foarte bine conduse, dar merg foarte încet în susul apei. Deoarece în prezent transporturile dela Șumla și Varna sunt imposibile, prevăd soarta mizerabilă a spitalelor noastre. Așteptăm înghețul pentru ca să se poate relua aprovizionarea cu toate cele necesare: haine, alimente, spiritoase, muniții, medicamente etc. Numai astfel trupele noastre greu încercate și foarte răbdătoare vor primi puteri noi. Deocamdată este un mare noroc, că nu suferim de lipsa completă a cafelei și tutunului.

6—18 Noemvrie (pag. 782).

Abia am expediat scrisoarea mea ultimă, în care mă plâng de toate, și s'a schimbat situația. Foarte bucuros n'aș fi scris-o nici-

odată, fiindcă din momentul acela s'a schimbat vremea ca la comandă, și s'a ivit frigul, ingerul nostru mântuitor. Munții și dealurile balcanice sunt acoperite cu zăpadă. Termometrul este de mai multe zile mereu sub zero. Pământul înghețat face posibil ca micile care cu boi, vitele de povară rău potcovite și caii de samar slabi să poată înainta mai bine și în număr mai mare pe drumurile rele. Dela Varna, Șumla și Măcin sunt anunțate mari transporturi de proviant și de muniție. O mică parte a ajuns deja în cartierul dela Drista și la Tabender la Rașova și Silistra luntrile de transport sunt încărcate, așa încât fără îndoială în scurt timp nu vom mai avea lipsă de nimic, mai ales decând din Serbia peste Timoc și din Oltenia peste Dunăre au ajuns transporturi mari în magazinele noastre. Lucrul cel mai bun trimis din Varna, erau niște pesmeți londonezi. La Varna cum am auzit, se înmagazinează foarte multe din acestea. Eri a trecut la noi spre Rasgrad și Cernavoda avantgarde, bine echipată, care vor fi staționată la Vidin. Numărul luptătorilor europeni în armata noastră devine tot mai mare și deja se constată aici un amestec babilonic de limbi: engleză, franceză, italiană, maghiară, polonă, limbi slave și semitice. Starea sanitară s'a ameliorat puțin. Numărul holericilor sigur descrește și al rănișilor nu mai crește. După o taxare aproximativă noi am pierdut 4000 de soldați dintre cari 1300 răniți și morți pe câmpul de luptă. Vinurile roșii franțuzești, minunatele conserve de carne englezești, cartofii excelenți și rachiurile admirabile sunt adevărate delicatese. Ele ne au fost aduse de transporturile de trupe nouă din Varna și Șumla, în special de voluntarii englezi, francezi și italieni (între cari se găsesc și unguri și polonezi). Însă lucrurile ce ne fac mai bine sunt hainele calde și ghețele, cari până acuma ne lipseau. Avem acuma speranța mare de a pătrunde mai profund în Muntenia. Avantgarda noastră stă încă la Calafat și Turnul.

7—26 Noemvrie, (pag. 798—800).

De 11 zile un transport de trupe este urmat de altul, constând în cea mai mare parte din voluntari din Asia-mică, Siria și Egipt, între cari cei din urmă se deosebesc prin uniforme lor bune și albastre. Trupele aceste dau foarte mulți bolnavi și mărodeuri. Primii se însănătoșesc repede de catare, reumatisme, diaree și picioare zdrelite din cauza alimentației bune și a patului cald. După aceea se trimite cu care trase de boi la taberile dela Dunăre. Marodeurii însă su-

feră de nostalgie sau sunt subiecte răutăcioase, cari nu ajută cauzei noastre și se feresc în orice mod de oboselile campaniei. Nu aveți idee de iscusința vicleană, cu care înșeală pe buiuc — și pe hechim — bași (infirmieri și medici). Turcul e dela natură foarte molatec; în serviciul militar el este obișnuit de a fi tratat cu cruțare. Tendința de a deserta și a ocoli serviciul se găsește mai ales la voluntari și recruți, în schimb la trupele în termen se poate observa pe câmpul de război o boală anume, pe care o numim „febris canonica”. Răspândirea ei a fost stăvilită de prezența numeroșilor Europeni. De mare folos pentru moralul și rezistența trupei sunt ofițerii din alte țări (între ei și mulți renegați), cari servesc în armată de mult timp, precum și Turcii, cari s’au format în școalele din Viena, Paris, Londra și Berlin. Cu tot fanatismul și patriotismul, exagerat cu obișnuita frazeologia orientală, nu am fi ajuns departe fără acești bărbați, cari ne cunoșc particularitățile noastre, dar în schimb au un orizont și o prevedere mai largă, decât domnii din Stambul. De când avem iară legături cu Varna și Șumla, întăririle și aprovizionările promise se fac pe o scară largă și stațiunile noastre dela Dunăre primesc din amândouă direcțiile toate cele necesare. Nu ne lipsesc delicatese europene: mâncăm „beafsteakuri” ca în Londra, bem licheuri din Marseille, vin de Bordeaux și șampanie. Trupele au orez și carne pentru obișnuitul pilaf în abundență. Imbolnăvirile se înmulțesc dela săptămâna trecută, adaugându-se la grupul boalelor vechi maladiile plămânilor și inflamațiunile ochilor. Cifra holericilor scade mereu și cu o oarecare mirare citim în gazetele, pe care le primim via Dunăre sau Marea Neagră, despre faptul că ciuma ar fi izbucnit la noi. Fără îndoială ca febra tifoidă a fost considerată ca atare. Pe lângă medici italieni, greci și armeni, au sosit într’un număr mai mare și niște medici francezi și englezi cari împreună cu medici germani, unguri și poloni prezintă acelaș amestec de națiuni, ce îl găsim în corpul ofițerilor și voluntarilor. Cel mai bun serviciu medical îl posedă batalioanele egiptene, la cari găsim mai cu seamă medici și farmaciști italieni și pe lângă aceștia infirmieri bine instruiți. Soldatul egiptean se supune mai repede tratamentului medical și operațiilor decât Turcul. Prin transporturile de trupe în ultimul timp, armata balcanică a crescut la 205,000 soldați, dintre cari 45,000 sunt folosiți ca avangardă la Vidin și Calafat. Faptul, că cu toate că sosesc zilnic medici noi, nu putem îngriji de o armată așa de mare, se înțelege dela sine. Poziția noastră justifică concluzia, că Omer Pașa, comandantul nostru cu multă experiență, are în gând de a trece Dunărea în 3 puncte și de

a ocupa în direcțiile bine cunoscute Principatele. Atunci vom fi și cu spitalele mai bine îngrijite și ne putem folosi de medicii munteni din orașe, fiindcă pe malul stâng vom fi foarte bine primiți, ceea ce ne dovedesc trimiterile abondente de proviant și de proviziuni dela Calafat în Oltenia, cari ajung noaptea sau pe timp neguros. Armata balcanică își primește solda în forma de bani, între cari și monete austriace, ducați imperiali și monede de aramă.

8—3. Decembrie (pag. 814—815).

Calafatul este o grămadă de colibe mizerabile cari, acoperite în mare parte cu paie și trestie, se frag în jos dela piciorul unui deal în șesul Dunării. Punctul cel mai înalt este Carantina muntenească, tot o grămadă de colibe rele, dintre cari unele sunt chiar săpate în pământ. Aici trupele noastre suferă mult de friguri intermitente, pe cari le găsim endemic dela Calafat până în sus la Turnu-Severin. Acuma s'au adaugat și disenteria, holerina și febra tifoidă într'un număr mai mare și din cauza lipsei de adăpost am transportat o mare parte a bolnavilor pe malul drept. În Vinul, Chioi, Caranla și Biogradjic s'au înființat deaceea filiale ale spitalului general din Vidin. De primitivitatea acestor instituțiuni Europenii n'au nici-o idee; se ridică la un loc pământul într'o adâncime de 2—3 picioare. Deasupra se bat proșapi și se formează astfel scheletul unui acoperiș, care se acoperă pe urmă cu trestie sau fire de porumb uscate. Pământul scos se pune la baza acoperișului ca să nu între apa și zăpada. Și cât de fericiți suntem, că astfel putem feri bolnavii noștri de vânturile din apus și din nord! Cum stă cu împachetări și băi calde, cum cu provocarea și susținerea transpirațiunilor etc. vă puteți ușor închipui. Trachomul se înmulțește în ultimele zile într'un mod frapant. Chiar soldații noștri italieni, polonezi, maghiari și greci încep a suferi de el și de multeori devin chiar peste noapte neapți pentru serviciu, de ce ne plângem foarte mult, fiindcă ei sunt evident nucleul armatei noastre. Când am părăsit ultima data Șumla, trachomul mai întâiu infectase la Maraș unele companii, mai târziu și la Bulanük și Jenibazar. Ele nu veniseră nici odată în contact cu Egiptienii. Vina principală o au sigur vânturile cele tari, locuințele umede și rău mirositoare, schimbul brusc de temperatură și în fine murdăria cea mare în care trăiesc trupele. Medicii egiptieni aplică înmediat nitratul de argint ca caustic și de obicei cu cel mai bun rezultat. — Toate semnele arată, că vom trece Dunărea în 3 coloane, dacă nu vom fi împiedecați de

ghiață plutitoare. Drumul spre Silistra e ocupat de artilerie, cavalerie și vehicule. Seklük, Erekli, Aidagdu, Ciabansu și Baltakidi sunt stațiunile noastre principale de etapă. Aci avem și infermerii. O altă linie de adăposturi primitive pentru bolnavi se găsește pe a doua arteră de comunicație, deasemenea foarte ocupată, spre Rusciuc la Bulur, Selinchioi, Caragaci și Torlac. Intre acesta din urmă și Cernavoda sunt adăpostiți bolnavii și răniții dela ultima ciocnire dela Oltenița. La Rusciuc sosesc încă zilnic răniți fiindcă trupele noastre și avangardele rusești împuşcă ca nebunii, deși li s'a interzis acest lucru. Dezertori de toate neamurile vin mereu dela malul stâng și ne aduc știrile cele mai amănunțite asupra dispozițiunilor rusești și muntene. Contrabanda infloarește și e de necrezut pentru ce câștig mic pentru ce ei o fac. Inșă noi cumpărăm mai toate lucrurile dela negustorii noștrii (în cea mai mare parte armeni și evrei). Astfel posedăm azi lucruri de toate feluri de cari aveam încă cu scurt înainte mare lipsă. Cartierul general dela Rusciuc este gata pentru a porni la drum; armata balcanică s'a îmbogățit iarăși cu 15,000 de soldați, în mare parte asiatici.

9. 19 Decembrie, (pag. 847—848).

Transporturile multilor bolnavi din Calafat, cari s'au repetat foarte mult dela timpul în care am scris ultima dată, ne-au dat griji destul de mari. Toate spitalele de câmp și lazaretele de război sunt bine, nici în casemate nici în bordeie nu mai este loc și am avut noroc că din Vidin ne-a sosit tocmai un transport mare de plăpumi de lână cu cari am înlocuit în jurul fortăreței chiar până la Belogradjic, paturile. Pe Dunăre plutește multă ghiață, așa încât pentru luntrile mai mici nu e pasabilă, transporturile din porturile dela cursul inferior, ca Măcin, Silistra și Rusciuc fiind întrerupte. Deaceea avem și lipsă de combustibil și utensilii spitalicești. Ne-au mai sosit 31 medici francezi și italieni. Dintre medicii nemți, unul din Hessa este în cartierul general, și toți generalii au pe lângă medicul curant al lui Omer încrederea cea mai mare în el. Medicii primesc un salariu de 1000—1500 piaștrii lunar, și accesoriile ca și ofițerii în război (făină, orez, pâine, carne, vin, cafea și tutun). În cartierul general, European improvizează de multe ori mici baluri, la cari adesea viața e foarte veselă. Fanatismul cel mai mare îl prezintă trupele asiatice și egiptiene cu toate că lor le lipsește orice confort; încălțămintele la picioare se rup așa de repede, încât există cea mai mare lipsă, transporturile ne fiind așa de dese, încât să poată fi imediat înlocuite cu altele. Spir-

toase lipsesc tot așa de mult, și de friguri și umezeală se suferă grozav. Cu toate acestea nu se aude nici un mormăit și în caz de îmbolnăviri ei sunt triști, însă cu o rară umilință așteaptă viitorul. La Silistra în colibele cele mizerabile s'a ivit variola. O izolare energică a suprimat epidemia, periculoasă mai cu seamă pentru orientali. Am mai primit mulți bolnavi cu antrax (cărbune) și multe patrule din Dobrogea vin infectate cu una dintre aceste boli; la Tulcea și Măcin ele sunt frecvente, cum îmi raportează un medic german. Bulgarii ne-au învățat să fragem un fir prin buboni și să incidăm antraxul, punând cenușă de tutun în plagă — un procedeu obișnuit în Bulgaria. De 14 zile mor și mulți cai de pneumonie equină. Mase mari de zăpadă și frig extraordinar, pe urmă deodată ploaie și un vânt cald din sud-est, în fine iarăș vânturi tăioase din nord-vest, explică acest fapt trist. Apa stricată, orezul mucețit — de fân și ovăz e de multeori lipsă — au deasemenea vina la acestea. Dealțul coloanelor noastre sunt în stare de alarmă și semnele prodromale ne arată că încep operațiunile fie din partea noastră, fie din a dușmanului. Cu Șumla avem de 14 zile legături foarte slabe, cu toate că curierii și pichetele de cavalerie sunt resfirate pe toată linia dela Varna la Șumla și pe ramificațiile către Tulcea, Măcin, Silistra, Rusciuc și Vidin. Mai multe din aceste pichete au suferit în 13 și 14 ale lunii curențe în urma unui viscol grozav. Intre Selimboi și Rasgrad signalizatoarele au fost doborâte și a fost nevoie să desgropăm pichetele din zăpadă. În satele și cătunele de aicea numai acoperișele cu stuf și paie sunt la suprafața pământului; colibele sunt în pământ și se coboară în ele pe scări. Cartierul general se află încă la Rasgrad, statul major la Rusciuc. Cele mai mari concentrațiuni de trupe sunt dispuse la flancul drept la Măcin, Hârșova, Silistra și Rusciuc; la flancul stâng în Vidin și dealungul Timocului însuș. Partea cea mare din artilerie și cavalerie e dealungul liniei Rasgrad—Rusciuc. 24.000 de soldați stau încă în Oltenia. Voluntarii englezi, a căror cifră crescuse mereu de câteva săptămâni, cu costumele lor foarte curioase sunt împărțiți la Vidin, Rusciuc și Măcin. În jurul acestor gentlemeni foarte bine aprovizionați se grupează ceilalți Europeni, cari își fac serviciul în alte batalioane, având același mare interes pentru război, începând cu vânătoarea până la săpatul șanțurilor. De câteva zile însă și ei au lipsă de zahăr și de pâine bună, și noi cu toții de încălțăminte și de un combustibil bun.

VII.

Câteva corespondențe medicale din București și Iași.

1. <. Iași, 24 Octombrie 1853, (pag. 718—719).

Despre faptul, că holera epidemică a izbucnit în Moldova sunteți înștiințați prin gazetele politice. Cifra îmbolnăvirilor a rămas încă mică și dispozițiile luate din partea guvernului Moldovei vor preveni, cât e cu putința puterilor omenești, progresiunea boalei. Aci la Iași marele spital al orașului e pregătit pentru primirea bolnavilor. La Huși (lângă Prul), Tecuci, Focșani și Galați sunt asemenea înființate instituțiuni sanitare provizorii. Pe lângă aceste spitale, cari sunt menite pentru Moldoveni, Rușii au înființat dealungul drumului cătră Basarabia și Muntenia spitale mai mici și mai mari și lazaretele pentru bolnavi ușori. Nu există o lipsă de medici în orașe. Dar ele sânt pline cu militari ruși și cu familiile lor; între ei sunt bolnavi, astfel medicii sunt foarte ocupați cu acești oaspeți. În general starea sanitară a trupelor staționate în orașe e bună; locuințele bune și aprovizionarea excelentă contribuie mult la aceasta. Inșă în sate și la trupele în marș există multe îmbolnăviri: friguri intermitente, disenterii, pleurezii, reumatism și — degerături. Intre aceștia, holera este răspândită; ei și disenteriei li se datorește mortalitatea cea mai mare. Ea devine acolo mai mare, unde lipsește ajutorul potrivit în primele ceasuri. Din partea comandaturilor rusești se propun cele mai variate măsuri de precauțiune, inșă cele mai multe sunt neexecutabile într-o țară unde atât de des lipsesc drumuri, mijloace de transport, locuințe omenești și paturi. Cu toate că există un belșug de carne de vită și de oaie, o ciorbă bună e o raritate și un pahar de vin de multe ori nici nu se găsește. Sigur vă amintiți că anul 1848, în ce privește holera, a fost pentru Iași plin de groază și de neuitat. Locuitorii mureau cu sutele și în sfârșit ei au părăsit orașul cu miile, lăsând în urma lor un oraș pustiu cu câțiva medici și cu spitalele închise. Pregătirile actuale și administrația vor preveni acuma evenimentele asemănătoare. In fine vă mai comunic că în prezent doctorul Dreuttel e șeful serviciului sanitar moldovean.

2. București, 4. Noemvrie 1853 (pag. 735).

In cunoștința celor ce se petrec la câteva mile de aci (fiindcă pentru civili nu mai există comunicații și publicitatele) vă

comunic numai că suntem încărcăți cu bolnavi străini și indigeni. Pe lângă spitalele Brâncoveanu, Colțea (mai înainte, închisoare), Radu-Vodă, Mihai-Vodă și Sfântul Pantelimon, cari sunt pline, s'au mai înființat și multe spitale de urgență, dintre cari unul e așezat la 1^{1/2} oră de parte de oraș. În el se primesc bolnavii ușori sau contagioși. Ca de obicei „doctorii” ruși și-au adus cu sine pe „felceri”, nu fel de ajutoare, dresați foarte bine pentru anumite intervenții, dar numai pentru unele. Cu timpul însă se resimte lipsă de doctori și mai cu seamă de chirurghi buni, fiindcă avem deja răniți din luptele dela Oltenița, Călărași, Giurgiu, Calafat și din regiunea Craiovei. În urma transporturilor de bolnavi și răniți (se socotește cifra răniților la 3000 [?]) se pare că ar fi avut loc lupte serioase, în cari s'au făcut răni prin tăiere și înțepatură, prin urmare sigur au fost încăierări corp la corp. Noi medici suntem cei cari prin indeletnicirea noastră de a face pansamente, extracțiuni de gloanțe și amputări, singuri putem judeca gravitatea luptelor. Ceilalți își șoptesc numai din când în când știri necontrolate în urechi, fiindcă nu e permis de a exprima în public vreo presupunere. Holera a făcut jefite la fiecare expediție militară și există și aici însă într'un grad mai mic. Din contra febra tifoidă face revăgii și îi cad victime Rușii pământeni, deși vremea era potrivită și hrana bună. Inconvenientul cel mai mare pentru Ruși sunt adăposturile insuficiente, cari constau în mare parte din colibe (bordeie) în totul sau în parte săpate în pământ, numai săracios acoperite cu trestie, fire de porumb sau paie. Grajdurile sunt de multe ori simple garduri din trestie și acoperite cu frunze de cucuruz sau trestie. Locuitorul țării e obișnuit la astfel de colibe sărace, nu însă soldatul rus, care simte lipsă chiar și de cel mai primitiv combustibil de gunoiu uscat. Starea aceasta e imposibil să țină multă vreme fără să nu devie cauza la înfinse îmbolnăviri endemice sau epidemice. Atunci să ne ferească Dumnezeu, fiindcă grozva anilor de război și de ciumă din timpul celor din urmă expediții rusești în Balcani a rămas încă vie în memoria noastră.

3. București, 11. Noemvrie 1853, (pag 751—757).

Comunicările mele dela 4. I. c erau scrise sub impresiunea celor 3000 bolnavi, între cari însă și mulți răniți. Și eu am comunicat cifra de 3000 cu oarecare îndoială; însă în scurt timp cifra aceasta, din nenorocire va fi atinsă. Luptele pe care le-am amintit au dat mai mult de o mie de răniți, dintre cari firește erau cei mai mulți ușor răniți. Au rămas însă și câțiva ofițeri morți. Dela Călărași, Oltenița

și Giurgiu vin cei mai mulți răniți, plecând din interiorul țării și în urma marșurilor crește într'un mod progresiv numărul bolnavilor de holera, friguri intermitente, febră tifoidă și pneumonie. Transporturile răniților dela locurile sus amintite țin încă fără întrerupere, fiind o mare lipsă de mijloace de transport, mai cu seamă de căruțe. Acestea sunt pe aci așa de mici și așa de mizerabile, încât un Rus mai nu incapa și de multeori sub greutatea lui se rup. Carele de transportat bolnavii ale Rușilor și de train nu sunt de ajuns nici pentru cele mai urgente cerințe. Din fericire însă transportul e favorizat prin faptul, că terenul dela șes încă nu-i înmuiat, astfel mai mulți birjari și căruțași munteni din Giurgiu au împărțit căruțe mai mari în despărțăminte și au așezat câte 6 bolnavi, pe frunze de cucuruz, în două etaje, astfel încât capul unuia era la picioarele celui alt. Se mai agăța o teleagă făcută din 2 scări, în care zăcea deasemenea un rănit. Cei transportați suferă foarte mult din cauza frigului și cu toate că drumul dela Giurgiu la București nu este prea lung, mulți dintre răniți ajung cu degetele înghețate și cu rănile gangrenoase. Concluziunile făcute după forma rănilor ar spune, că la Călărași și Oltenița au fost lupte corp la corp, pe când la Giurgiu a fost mai mult un schimb de împușcături. Acuma trebuie să aibă loc multe hârțuieli și lupte ale avantposturilor, fiindcă zilnic vin transporturi cu noi răniți. Lazaretele și micile spitale provizorii există în Slobosia, Zlota, Botești, Gruia, Tecuciu și Neamțu; la Baia și Călugăreni (linia cea mai scurtă dela Giurgiu la București). La Șogariș (?) și la Dudești lazaretele s'au desinfinaț și întregul material al serviciului sanitar a fost adus aci. Aceasta pare a fi semnalul unei mișcări și interprimere tactică mai mari. Din toate acestea vedem, cu ce puțină siguranța putem știi lucrurile, cari se petrec chiar în jurul nostru; vedem însă atâta sânge, încât știm că la malurile Dunării curge destul din el. Și de fapt de aceleaș părere sunt și toți ofițerii ruși, deși în ce privește detaluri și ei tac ca și fiecare om probabil din cauza, că și ei nu știu mai mult. Intre răniți cari au ajuns ieri seară se găsesc prizonieri arabi și turci oameni arși de soare, slăbiți și flămânziți, în parte foarte salbatici, în general însă fără curaj, toți îmbrăcați cu cărpe, toți cu încălțăminte din zdrențe de blană și foarte murdari. Din cauza marșurilor din Moldova, de 3 zile toate șoselele principale sânt blocate. Soldații noștri pământeni, cât și numărul lor mic de medici sunt înșirați pe companii între trupele rușe și stau cu ei la front. Coloana cea mai puternică merge în direcția spre Călărași și cantitatea cea mai mare de proviant și de proviziuni se transportă către Giurgiu. Dela plecarea nobilului domnitor

Știrbey populația pământeană este cuprinsă de o mare depresiune; cu atât mai vioi și curagioși se arată însă Muscalii (Rușii).

4. *București, la 12 Decembrie 1853 (pag. 831).*

Numai prin mijlociri prietenești primesc jurnalele mele franțuzești și nemțești, neregulat și multeori foarte întârziate, însă destul de timpuriu ca să pot râde asupra comentariilor confuze și rău informate despre noi. Mai comice sânt erorile geografice din ele. Cenzura, severă la toți și la toate, explică foarte bine acest lucru. O scrisoare necontrolată prezintă sigur o excepție extraordinară de mare. În cele două ultime scrisori ale mele am vorbit de necazul în care trăim; de atunci încartuirile s'au înmulțit foarte mult. Câte o casă adăpostește 20—25 soldați și asta nu numai în zona de operații, ci și în toate localitățile ocupate de Ruși. Alimentele nu numai s'au scumpit foarte mult, dar nici nu se pot cumpăra într'o cantitate suficientă; mai cu seamă este vorba de pâine, care e de multeori foarte rea. Autoritățile rusești merită laude. Cu osteneală mare încearcă să reglementeze aprovizionarea populației, însă acest lucru nu le prea reușește întoldeauna. Un alt neajuns, care cu fiecare zi devine mai mare, este lipsa de adăposturi bune. Chiar în cele mai bune omul îngheață sau se topește, după cum e încălzirea.

De cinci zile plouă câte 8 ore zilnic, și drumurile dela țară sunt practicabile numai greu pentru cai. Și pe șoselele principale transporturile nu sunt posibile, astfel între București și Craiova și între Giurgiu și Braila, din contra dela Reni vin transporturi mari de îmbrăcăminte, arme și muniții la Galați, până unde ajung șoselele bine întreținute de Ruși. Cifra bolnavilor cum știți din comunicările mele anterioare, este mare și s'a urcat de atunci încă foarte mult, tot așa și mortalitatea; dacă rămâne așa, Rușii vor pierde $\frac{1}{10}$ din efectivele lor, numai prin boli. Tot așa de rău le merge și „băieților“ munteni, chemați de curând sub arme. Friguri intermitente, disenterie, scorbut, holera, pneumonii, artrite acute, febra tifoidă, pojar, carbunculi, degerături și răni în toate varietățile lor, fac partea cea mai mare a boalelor, la cari se adaugă de 3 săptămâni într'un mod evident sifilisul și râia. Spitalele din orașe au cel puțin un pat cald pentru bolnavii lor, însă cei dela țară ca și din lazarete și înfirmerii nu sunt feriți nici de intemperiiile climei noastre neregulate și răutăcioase. De medicamente, medici și înfirmieri nu ducem lipsă. Toate companiile au efectivul de război și în ce privește serviciul sanitar. La evaluare nouă, făcută ieri, efectivul armatei rusești ar fi în Muntenia de 78.000

soldaji,* între cari 17.000 cavaleriști și 35.000 de soldaji de artilerie. Pentru primirea unui număr de încă 54,000 de soldaji s'au făcut pregătiri; 34,000 vor staționa între București și Braila, fiindcă în prezent $\frac{2}{3}$ din efectivul de luptă sânt înșirate pe linia Oltului și Jiului între București, Giurgiu, Slatina și Craiova.

Paralel cu informațiile primite din sursa turcească, revista vleneză căpăta corespondențe din cele două capitale ale Principatelor Dunărene, cari în 1863 erau ocupate de Ruși. Informatorii din Iași și București deasemenea erau medici, probabil nemți stabiliți mai de mult acolo. Amândoi își păstrează strict anonimatul, semnând cel din Iași cu sigla Δ, cel din București =.

VIII.

O comunicare științifică a lui Costache Vârnăv către societatea c. r. a medicilor din Viena.

În pag. 745 No. 47 din 19 Noemvrie 1853 se găsește procesul verbal a ședinței din 11 Noemvrie prezidată de Oppolzer. Iată conținutul lui:

Profesorul Sigmund citește o epistolă, care i-a fost adresată de profomedicul Moldovei domnul doctor Vârnăv din Iași. Ea este datată din 28 Octomvrie:

„Nici Iașii nu au fost scutiți în cursul acestui an de holera asiatică. Încă dela începutul lunii Iunie a grasat între locuitorii capitalei, mai ales între cei săraci, holerina, manifestându-se prin diaree, vărsături, senzația de arsuri și greutate în hipochondru. Cătră sfârșitul lunii August se părea că va dispărea complet. În 17/29 Septemvrie s'au ivit 8 cazuri manifeste de holera asiatică cu toate simptomele ei grave. Unul din bolnavii a murit după 8 ore, celălalt după 12 ore, în ciuda administrării tuturor medicamentelor excitante.

Incepând cu ziua aceeași s'au ivit aproape zilnic cazuri de holera asiatică adevărată cu decurs fulgerător și sfârșit letal, între evrei săraci. Aceștia locuiesc în partea de jos a orașului, care deși nu este cel mai murdar cartier, este totuș foarte insalubru. Boala se prezenta cu simptomele tipice: diaree, vărsături, convulsii (acestea însă nu atât

* Toate cifrele date în jurnale sunt exagerate. În Moldova astăzi sunt 36.000 soldaji; armata munteană are numai 5,400 soldaji. (Nota redacțiunii).

de frecvente ca în 1848), apăsare de piept, teama, greutate, dureri și crampe în stomac, extremități reci, ochi căzuți, piele veștedă, sete mare (dar nici odată la începutul boalei) excremente holerice, voce holerică, retenția urinei (mai frecventă decât în 1858 și totdeauna în a doua jumătate a decursului boalei, de obicei cu sfârșit letal), sopor, învinețire etc.

Aproape toți, cari nu trec într'o stare tifoidă, mor cu conștiința neturburată și fără a avea dureri. Eu (Dr. Vârnav) nu găsesc contagiositate absolută. Nici guvernul nu a oprit comunicația liberă. Răspândirea epidemiei se face foarte încet. Părțile orașului, situate mai înalt, nu au fost atinse până acuma de epidemie. Cauzele locale sânt: locuințele încărcate murdăria, necurățenia, umezeală etc.

Dela 17 Septemvrie până la 15 Octomvrie am avut 508 bolnavi. Dintre aceștia au murit 180 evrei și 86 Moldoveni. Din totalul acestor bolnavi au fost tratați în spitale 60; 34 din ei au murit.

Între medicamentele interne, cari s'au administrat, domnul Dr. Vârnav însiră și cele vechi și pe cele nouă și ajunge la concluzia: toate dau greș, „dacă boala a ajuns în stadiul al 3-lea“.

Guvernul a instalat trei spitale pentru holerici, dintre cari unul este încă gol. Tratamentul la domiciliu este sprijinit de autorități. Pe lângă, holeră mai avem febra intermitentă, febra gastrico-bilioasă, colica saburală, la cari se mai adaugă holerina și tifosul“.

Costache Vârnav, care a jucat un rol atât de important în începuturile misiunii medicale și științifice românești, studiasse la Pesta și Viena. El stăpâna la perfecție limba germană și avea legături strânse cu cercurile medicale vieneze, cari îl apreciau f. mult. Comunicarea sa la societatea fruntașe din Viena nu a fost până acuma menționată în bibliografia medicală românească.

Concluziuni.

I. În Revista „Wiener medizinische Wochenschrift“ vol. I—III (1851—1853) se găsesc o seamă de informații și articole de mare interes pentru istoria medicinei românești din acea vreme și anume :

II. Două lucrări originale ale doctorului *Iuliu Baraș* din București, una a doctorului *Moritz Wertheimer* din București, una a doctorului *Costache Vârnav* din Iași toate necunoscute până acum în literatură românească. Deasemenea nu s'a știut până acum nimic despre seria de scrisori medicale din Paris ale doctorului *Baraș*, publicate în vol. II. al revistei.

III. Din știrile personale rezultă, că în 1853 a fost promovat în Viena doctorul *Ioan Alinescu* din Iași al cărui nume nu l'am găsit în lucrările medico-istorice românești, cunoscute mie.

IV. De un interes medico-istoric și istoric-militar deosebit sunt corespondențele anonime ale unor medici din marele cartier turcesc, din București și Iași relative la starea sanitară etc. în zona de operație de pe ambele maluri ale Dunării, ale armatelor rusești și turcești.

Văzută și bună de imprimat :

Decanul Facultății :

(ss) Prof. Dr. D. MICHAÏL

Președintele tezei :

(ss.) Prof. agr. Dr. V. BOLOGA

Bibliografie

1. *Wiener medizinische Wochenschrift*. Redigiert von Dr. L. Wittelshöfer; Wien, bei Z. W. Seidel. Vol. I. 1851. in -4^0 ; 636 pag.

2. *Idem*. Vol. II. 1852, in -4^0 840 pag.

3. *Idem* Vol. III. 1853, in -4^0 , 848 pag.

